

SZIRTES ZSÓFIA

**AZ ERDÉLYI SZÁSZSÁG ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSE
AZ ÁTMENETI KORSZAKBAN (1690–1711)**

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Budapest, 2015

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola, vezető: Dr. Fröhlich Ida DSc
Társadalom- és életmódtörténeti műhely, vezető: Dr. J. Újváry Zsuzsanna PhD
Témavezető: Dr. J. Újváry Zsuzsanna PhD, egyetemi docens
Külső konzulens: † Prof. Dr. R. Várkonyi Ágnes akadémikus, ELTE BTK

I. A kutatás tárgya és előzményei

A 17–18. század fordulója Erdély történetének átmeneti, változékony, eseménydús korszaka. A visszafoglaló háborúk során az oszmán hatalmi szférához tartozó fejedelemség fokozatosan veszítette el önálló államiságát és vált a Habsburg Monarchia tartományává. A lassan induló rendszerváltás igencsak töredezett: a főbb állomásai – a Diploma Leopoldinum (1690/1691), a karlócai (1699) és a szatmári béke (1711) – közötti időszakokat végig kísérték a nagy török háború (1683–1699), majd a Rákóczi-szabadságharc (1703–1711) alatti politikai-hatalmi fordulatok. A magyar korona jogán Erdélyre igényt formáló Habsburg uralkodók, I. Lipót (1657–1705) és I. József (1705–1711) mellett a fejedelmi szék betöltéséért lépett fel a trónörökös ifjabb Apafi Mihály, Thököly Imre, majd II. Rákóczi Ferenc is.

A visszafoglaló háborúk alatti bizonytalan hadi és hatalmi helyzetben az erdélyi Habsburg-kormányzat megszervezésével, belső autonómia biztosítása mellett megtörténtek az első, óvatos lépések a tartomány beillesztésére a Habsburg Monarchiába. Az Erdélyben zajló rendszerváltás különféle képpen érintette a három rendi nemzet (magyar, székely, szász) és a négy bevett felekezet (katolikus, református, evangélikus, unitárius) egyes csoportjait, valamint az ortodox románokat és az ország többi népét, de a politikai elit tagjait is.

A 12. századtól kezdve német birodalmi területekről több szakaszban Erdélybe települt németajkú népcsoport, az erdélyi szászság számára is új korszak kezdődik a 17–18. század fordulóján. Nyitott kérdés, hogy a középkor óta fennálló szászföldi territoriális autonómiára és a reformáció lutheri ágához csatlakozó szász lakosságra nézve milyen következménnyel jár a Habsburg centralizációs politika. Milyen pozíciót tölt be az erdélyi rendiség szerves részét képező evangélikus, németajkú szászság abban az új helyzetben, amelyben az eddig is összetett felekezeti-rendi viszonyokat egy újabb tényező, a Habsburg-ház összbirodalmi szempontokat szem előtt tartó, katolicizmust pártoló politikája egészíti ki?

A Habsburg-ház és az erdélyi szászság viszonya vizsgálatának szükségességére az elmúlt évtizedekben többen felhívták a figyelmet (pl. Harald Heppner, Wolfgang Kessler). Dolgozatomban ehhez kapcsolódva az erdélyi szászság 1690–1711 közötti történetét speciális megközelítésből kívánom bemutatni. A disszertáció célkitűzése annak bemutatása, hogyan illeszkedett be a szászság a kiépülőben lévő, részben régi hagyományokat követő erdélyi Habsburg kormányzati rendszerbe; melyek voltak érdekérvényesítésének helyszínei, keretei, módszerei, lehetőségei és korlátai.

A disszertációban áttekintett időszak, a 17. század utolsó és a 18. század első évtizedének erdélyi köztörténetére vonatkozó feldolgozások eltérő arányban állnak rendelkezésre. A polgári korszakban a 17. század második felének erdélyi történetére számos forráskiadás és történeti munka látott napvilágot. Ezen belül a visszafoglaló háborúk korának politikatörténetére vonatkozó fontosabb forráskiadványok és tanulmányok főként Szilágyi Sándor, Szádeczky Béla, Johann Duldner, Szádeczky Lajos és Jakab Elek nevéhez köthetők. A 20. század második felében ismét az Apafi-korszakra irányította a figyelmet Trócsányi Zsolt, valamint R. Várkonyi Ágnes, aki összegző jellegű monográfiájában új megvilágításba helyezte az 1660–1711 közötti időszakot. Trócsányi Zsolt kiterjedt alapkutatásai mindmáig meghatározóak a kora újkori Erdély politika- és kormányzattörténetének tanulmányozására nézve, és disszertációnak is egyik fő támpontjául szolgáltak. Napjainkban azonban a 17. század végi Erdélyre vonatkozó politika-, gazdaság- és várostörténeti kutatások háttérbe szorulnak, holott azok jól kiegészíthetik a korszak társadalom-, irodalom- és művelődéstörténeti feldolgozásait.

A 17. század végével ellentétben a Rákóczi-szabadságharc erdélyi vonatkozásai mindmáig viszonylag nagy érdeklődésre tartanak számot a hazai történetírásban, ugyanakkor az erdélyi szászság 1703–1711 közötti történetének alapos rekonstruálására mindeddig sem a szász, sem a magyar, sem a román történetírás nem vállalkozott.

Az erdélyi szász történeti kutatásokban a mélypontnak számító 17. század kevésbé népszerű téma volt, így a disszertációban feldolgozott időszak erdélyi szász történetét a legrészletesebben mindmáig Ferdinand von Zieglauernek a 19. század második felében Johannes Sachs von Harteneck (Szász János, †1703) szebeni királybíróról írt, gazdag forrásbázisra épülő életrajzából ismerjük. Zieglauer mellett kérdésfeltevés szempontjából főként Friedrich Schuler von Libloy és Jakab Elek 19. századi, valamint Georg Eduard Müller és Rolf Kutschera 20. századi (szász) alkotmány- és kormányzattörténeti munkái szolgáltak kutatásaim kiindulópontjául.

Témaválasztásomat indokolttá tette tehát, hogy a 17–18. század fordulója az erdélyi szászság történetének kevésbé ismert időszaka, amelynek kormányzat- és politikatörténeti megközelítésű vizsgálatát a 19. század óta napvilágot látott újabb feldolgozások is szükségessé teszik. Másrészt a disszertáció a 17–18. század fordulóján Erdélyben bekövetkezett rendszerváltást az erdélyi rendiség egyik alkotóeleme, a szászság szemszögéből kívánja bemutatni, ezzel hozzájárulva e mindmáig számos kérdést felvető korszak megismeréséhez.

II. A téma forrásai és a kutatás módszere

A korszak tanulmányozása céljából kiterjedt kutatásokat folytattam erdélyi, budapesti és bécsi levéltárakban. Megközelítési módomat alapvetően meghatározta, hogy kutatásaim legnagyobb részét a Habsburg Monarchia központi és erdélyi kormány szervei, valamint a Szász Universitas és fővárosa, Nagyszeben levéltárában folytattam. Az erdélyi császári főparancsnokságot, majd a Rákóczi-szabadságharc alatt a Guberniumot is befogadó szász főváros Habsburg-orientációja a 17–18. század fordulóján a szász politika hivatalos irányzata volt. Ugyanakkor a Szászföld egysége a visszafoglaló háborúk és a Rákóczi-szabadságharc alatt többször is felbomlott, így a többi szász szék és vidék politikájának nyomon követése, valamint azok egymás közti viszonyának rekonstruálása további kutatások tárgyát kell hogy képezze.

Az erdélyi szászság 17. század végi, 18. század eleji történetére vonatkozó leggazdagabb forrásanyagot Nagyszebenben, a Román Nemzeti Levéltár Szeben Megyei Igazgatóságában (Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale) találtam, amely magában foglalja az egykori Szász Nemzeti Levéltár iratanyagát és a Brukenthal-gyűjtemény legnagyobb részét is. Kutatásaim gerincét az 1700-ig terjedő ún. középkori oklevélgyűjtemény,¹ valamint Szeben város és szék magisztrátusának 1701-gyel kezdődő közigazgatási iratai² képezték. Mindkét fond rendkívül vegyes anyag, amely tükrözi a Szász Universitas és Nagyszeben város ügyvitelének összefonódását. Az országos jelentőségű vagy a Szász Universitással kapcsolatos ügyek mellett a Szebeni Provinciára – azaz Szeben városra és székre, valamint a hozzá tartozó Hét Székre –, továbbá a többi szász körzetre vonatkozó, politika-, had-, gazdaság-, egyház-, város- és intézménytörténeti források egyaránt megtalálhatók itt.

A szász önkormányzat működésének bemutatására felhasználtam a Szász Universitasnak és Szeben városnak a vizsgált korszakban keletkezett jegyzőkönyveit³, amelyek egy része digitális kiadványban is rendelkezésre áll.⁴ Az Universitas gyűléseire vonatkozó további forrásokra leltem a szebeni magisztrátusi és országgyűlési iratok között. A szászság

¹ Colecția de documente medievale (Urkunden), U V., U VI.

² Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Acte administrative, Inv. nr. 24.

³ Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Acte administrative, Protocoale de ședință, Inv. nr. 211.

⁴ Hermannstadt und Siebenbürgen. Die Protokolle des Hermannstädter Rates und der Sächsischen Nationsuniversität 1391–1705. Hg. v. Käthe Hientz, Bernhard Heigl und Thomas Șindilariu. Mit einer Einführung von Thomas Șindilariu. Hermannstadt, Honterus Verlag; Heidelberg, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde e.V., 2007 (Veröffentlichungen von Studium Transylvanicum) [CD-ROM melléklettel]

érdekérvényesítő tevékenységére kontrollként jól használható forráscsoportot képeztek a Szász Universitas számadásai, amelyek a szebeni polgármester számadásai⁵ között találhatók.

A korszak politikatörténetét tükröző szebeni források közé tartozik az Erdélyi Országgyűlési Iratok⁶ sorozata, amely a vizsgált időszakra értékes forrásokkal – többek között naplókcal, jelentésekkel – egészíti ki Szilágyi Sándor 1699-ig terjedő forráskiadványát.

Bár a szebeni levéltárban elsősorban a korszak regisztrátúra anyagát, azon belül is a politikai-adminisztrációs iratokat kutattam, kiegészítésképp a Kéziratgyűjtemény és a rendkívül gazdag Brukenthal-gyűjtemény néhány darabját is felhasználtam.⁷

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a Gubernium Transylvanicum – nagyrészt mikrofilmezett – fondjának kutatása során a korszakra vonatkozó általános sorozatokra, az ügyiratokra és a kiadmányokat tartalmazó másolati könyvekre összpontosítottam.⁸ E forráscsoportok mellett kiegészítésképp felhasználtam a Gubernium rendszertelenül vezetett, helyenként nehezen áttekinthető jegyzőkönyveit,⁹ amelyek tükrözik e hatóság működésének kezdeti kialakulatlanságát.

A Gubernium Transylvanicum levéltárának átkutatott iratanyagáról ugyanaz állapítható meg, mint az 1695-ben alapított, Bécsben működő Erdélyi Udvari Kancellária levéltárának ugyancsak áttekintett általános ügyiratsorozatáról¹⁰: ezekben az egész Erdélyre vonatkozó, legkülönbébb témájú beérkező és kibocsátott iratok között a szászság egészét érintő ügyek aránya meglehetősen csekély. Mindazonáltal e sorozatok gazdag forrásanyaggal szolgálnak a 17–18. század fordulója erdélyi politika-, gazdaság- és társadalomtörténetére nézve.

A bécsi Osztrák Állami Levéltárban (Österreichisches Staatsarchiv) folytatott kutatásaim során feltárt források közül a disszertációban különösen az Udvari Kamara erdélyi kamarai tárgyalásokra vonatkozó sorozatának a vizsgált időszakban keletkezett iratait hasznosítottam.¹¹ Ez a korszak erdélyi történetére nézve rendkívül gazdag és értékes, további kiaknázásra váró forráscsoport sokkal nagyobb arányban tartalmazott a szászságra vonatkozó iratokat – például másutt fel nem lelhető, terjedelmes, összegző felterjesztéseket –, mint a Gubernium és az Erdélyi Udvari Kancellária levéltára. A bécsi kutatásaim során feltárt

⁵ Magistratul oraşului și scaunului Sibiu, Socoteli consulare, Inv. nr. 207.

⁶ Dieta Transilvaniei, Inv. nr. 35.

⁷ Colecția de manuscrise; Colecția Brukenthal (Inv. A 1–5, EE 1–4, W 1–6). Az Erdélyben állomásozó császári hadsereg főparancsnokságának 1703-ban kezdődő iratai a kutatott időszakra vonatkozóan elenyésző mennyiségű forrást tartalmaznak: Comandamentul general al armatei austriece CC din Transilvania, Inv. nr. 6.

⁸ Gubernium Transylvanicum (in Politicis), Ügyiratok (F 46); Uo. Libri conceptuum regii Hungarici et Latini (F 43).

⁹ Gubernium Transylvanicum (in politicis), Protocolla sessionalia (F 41).

¹⁰ Erdélyi Kancellária regisztrátúrája, Acta generalia (B 2).

¹¹ ÖStA Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv, Siebenbürgische Kameralverhandlungen.

forrásanyagból a disszertációban felhasználtam továbbá Ferdinand Bonaventura von Harrach (1636–1706), az Erdélyi Konferencia elnöke (1699–1705) hagyatékának egy-egy értékes darabját.¹²

A Nagyszebenben, Budapesten és Bécsben folytatott kutatásaim során rendkívül gazdag, nagyrészt német és latin nyelvű, a szászok és Erdély 1690–1711 közötti politika-, intézmény-, gazdaság- és várostörténetére vonatkozó értékes forrásokra leltem. Végeredményben e terjedelmes mennyiségű forrásanyag szisztematikus feltárása és rendszerezése eredményeképp körvonalazódó különféle témák közül disszertációmban a szászság érdekérvényesítésének problémakörére helyeztem a hangsúlyt.

E tematikus szűkítés során a kiindulópontot számomra a szászok által Erdélyben és Bécsben benyújtott felterjesztések jelentették. Ezekben gazdasági nehézségeik mellett mindenekelőtt politikai elnyomásuk miatt tettek panaszt. Ennek kapcsán főként az országos hatóságokban (Gubernium, Királyi Tábla, Erdélyi Udvari Kancellária) való képviselőjük, vezetőjük, a szász ispán hivatali megerősítése és az országgyűléseken történő háttérbe szorításuk problémáját fogalmazták meg. A politikai érdekképviselőre vonatkozó panaszok feltérképezése arra indított, hogy megvizsgáljam azok előzményeit, hátterét, valóságtartalmát és alakulását a vizsgált két évtizedben.

A szászoknak az erdélyi és bécsi kormányzervekhez beérkező felterjesztéseiből azonban az érdekképviselővel kapcsolatos kérdéseknek csupán azon csoportja rajzolódott ki, amely számukra a korszakban problémát jelentett. Nagyszebeni kutatásaimból azonban fény derült arra, hogy a 17. század végétől kezdve a szász politika eszközrendszerének ugyanolyan fontos, ha nem fontosabb részét képezte a bécsi jelenlét: a császárvárosba küldött követek, az ott tevékenykedő szász kancelláriai tanácsos és a fokozatosan kiépülő kapcsolatrendszer.

A disszertációban a történeti bevezetőt követően bemutattam a szász önkormányzat legfelsőbb hatósága, a Szász Universitas működését és politikai tevékenységét a 17–18. század fordulóján. Ezután az érdekérvényesítés helyszínei szerint haladva két fejezetben a szászság bécsi jelenlétét tárgyaltam, majd három fejezetet szenteltem az erdélyi érdekérvényesítés különféle kérdéseinek. Elemzéseim során részben intézménytörténeti megközelítést alkalmaztam, ugyanakkor mindvégig tekintettel voltam azokra a meghatározó politikatörténeti tényezőkre, amelyek az érdekérvényesítés útjait is befolyásolták.

Véleményem szerint az erdélyi szászság történetének feltárásához elengedhetetlen a magyarországi, a romániai és a németországi Erdély-kutatások közötti párbeszéd, a különféle

¹² Allgemeines Verwaltungsarchiv, Familienarchiv Harrach, Ferdinand Bonaventura I., Siebenbürgische Konferenz, ill. Korrespondenz mit Graf Rabutin.

nyelvű szakirodalom és források együttes értelmezése és feltárása. Az erdélyi szászság 1690–1711 közötti története jelen szegmensének feldolgozása során e megközelítési mód követésére törekedtem.

III. A fontosabb eredmények

1. A korszakra vonatkozó modern összegzés hiánya és a kutatásaim során fellelt újabb források megkívánták, hogy az érdekérvényesítés egyes kérdéseinek alapos elemzését megelőzően áttekintsem az erdélyi szászság 1690–1711 közötti történetének fontosabb állomásait. Elbeszélésembe beépítettem jelentősebb, az eddigi ismereteinket árnyaló vagy új szempontokat felvető forrásokat is. Az összefoglalóból kirajzolódott, hogyan bomlott fel a korszakban több alkalommal a Szászföld politikai egysége. A Szeben által képviselt hivatalos Habsburg-orientációjú szász politika mellett számolnunk kell a visszafoglaló háborúk alatti bizonytalan katonai helyzetben a szász körökben is tetten érhető törökösséggel, valamint a szászságnak a Rákóczi-szabadságharc alatt megfigyelhető kettős politikájával. Az erdélyi szászok 1690–1711 közötti érdekérvényesítésének e politikai fordulatok is fontos tényezői, amelyek részletes kifejtése további kutatást igényel.

Mivel az érdekérvényesítés háttérében részben gazdasági megfontolások álltak, szükségesnek tartottam bemutatni a Szászföld 17. század végi gazdasági helyzetét. A Szászföld hanyatlása szoros összefüggésben állt a háborús helyzettel, de az aránytalan adófelosztással és az erdélyi politikai elit visszaéléseivel is. További vizsgálatot kíván annak tisztázása, hogyan hatott az Udvari Kamara erdélyi gazdaságpolitikája a Szászföldre, és milyen mértékben vette ki részét a szász elit a haszonbérleti rendszerből.

A 17. század végén kezdődő erdélyi rendszerváltás új korszakot nyitott a szász városok életében is, amely a főparancsnokságnak otthont adó, stratégiaileg jelentős Nagyszebenben fokozottan érzékelhető volt. A katonaság jelenléte a szász fővárosban a Rákóczi-szabadságharc alatt még nagyobb terhet jelentett a lakosság számára. Az átmeneti korszakot jelezték Rabutin főparancsnok óvintézkedései is, amely kiterjedt a politikai ellenzék eltávolítására is.

A korszak szász politikájában meghatározó szereppel bíró szebeni királybíró és szász ispán, az 1703-ban kivégzett Szász János (Johannes Zabanius Sachs von Harteneck) életútjának jelentősebb állomásai a szakirodalomból ismertek. Ugyanakkor fontosnak tartottam újabb forrásokkal rávilágítani arra, hogy Szásznak már 1699-től jelentős politikai

ellenzékkel kellett számolnia, amely a bécsi udvarban is igyekezett rossz hírért kelteni a szebeni tisztségviselőnek, ezzel akadályozva felemelkedését és politikai térnyerését.

2. Az erdélyi szászság érdekérvényesítésének helyszíneit és kereteit sorra véve, először bemutattam, hogyan működött és milyen politikai tevékenységet folytatott a Szász Universitas a 17–18. század fordulóján, ezzel kiegészítve Georg Müller kutatásait. Az elemzéshez mindenekelőtt szükséges volt felkutatni és feldolgozni a vizsgált korszak Universitas-gyűléseinek forrásanyagát, amely a részben digitalizált Universitas-üléscsoporthoz mellett az egykori Szász Nemzeti Levéltár különféle fondjaiban elszórtan található.

Elsőként az 1690–1711 közötti időszak gyűléseinek általános jellemzőit vettem számba (gyakoriság, időtartam, helyszín, résztvevők), amelyet táblázatos formában is közzétettem. Ezt követően a gyűlések tárgyát és típusait ismertettem.

Az átmeneti korszak által hozott változások egyike volt, hogy az Universitas szükségszerűen kapcsolatba lépett az újonnan felállított országos hatóságokkal (Gubernium, erdélyi Deputáció, Kamarai Bizottság, főparancsnokság), azokat gyakran küldöttség útján, esetenként a gyűlés helyszínétől (általában Szeben) eltérő városban is felkeresve. Másrészt a Rákóczi-szabadságharc kezdetén a szász önkormányzat kettészakadása figyelhető meg. A szász körzetek Szebenbe szorult követői mellett a felkelők fennhatósága alá került szász területek további képviselői is tartottak „részgyűlésnek” tekinthető tanácskozásokat.

A gyűlések tárgya a vizsgált korszakban is igen sokszínű volt: ezeken a szászság egészére vonatkozó politikai és gazdasági kérdések, egyházi és céhes ügyek, az egyes törvényhatóságok felterjesztéseinek tárgyalása mellett általában törvénykezésre is sor került. Gyakran az országgyűlés előkészítése vagy az azon felmerülő országos jelentőségű kérdések megvitatása állt a középpontban. A gyűléseken tárgyalt gazdasági kérdések (pl. adófelosztás, összeírások, hadellátás) magukon viselték a korszak lenyomatát.

Ismerve a szász autonómia legrégebbi területe élén álló Szebennek az Universitas gyűlésein és ügyvitelében betöltött különleges szerepét, szükségesnek tartottam megvizsgálni, hogy ez fennállt-e a vizsgált korszakban is. Azt, hogy az Universitas és Szeben ügyvitele a 17–18. század fordulóján összefolyt, a korszak iratsorozatai és egy-egy városi jegyzőkönyvbe vezetett Universitas-üléscsoporthoz is bizonyítja. Az üléseket áttekintve egyértelműen látszik, hogy a Szebeni Magisztrátus a korszakban is élt „delegált Universitas”-szerepével, és jelentős össz-szász ügyekben is eljárta, például gondoskodott a szász érdekeknek a bécsi udvarban történő előmozdításáról.

Áttekintve a szebeni „duumvirátus”, azaz a polgármester és a királybíró/szász ispán/comes jogkörét – amelyek tisztázására és írásba foglalására épp a vizsgált korszakban került sor –, világosan látszik e két hivatalnak az Universitason belüli súlya és a szászság érdekérvényesítésében betöltött szerepe. Mindkettő feladata volt a szász nemzet képviselete és az országgyűléseken történő részvétel. Kettőjük mégsem tekinthető egyenrangúnak: a Szász Universitas gyűlésein kiemelt szerepet játszó polgármesternél a Guberniumban tanácsosi helyet betöltő, hivatalát élethosszig viselő királybíró és comes a korszakban előkelőbb méltóságnak számított. Kutatásainkból fény derült arra, hogy e két főhivatalnok dominanciája nem nyerte el a többi szász körzet maradéktalan tetszését. Kétségtelen, hogy a szebeni duumvirek a korszakban több ízben igyekeztek befolyásukat saját városuk javára fordítani. Végtére is megállapíthatjuk, hogy Szebennek az Universitason belüli kiemelt szerepe a vizsgált korszakban is érvényesült.

3. Az új rendszerben az érdekérvényesítés legfelsőbb szintjének helyszíne a bécsi udvar lett. A szászság az erdélyi ügyekben illetékes kormányzervekkel és politikusokkal egy-egy jelentős alkalommal követek útján vette fel a kapcsolatot, a köztes időszakokban pedig Bécsbe delegált kancelláriai tanácsosuk, továbbá ágensük és patrónusaik segítségével intézte fontosabb ügyeit.

A szász követek bécsi küldetésének fontos hozadéka volt ottani kapcsolatrendszerük kiépülése, amely jelentősen segítette natiójuk későbbi érdekérvényesítését. A korszakban Bécsbe menesztett erdélyi követségek szász tagja, valamint a szász nemzet független követei is szebeniek voltak, amely ugyancsak Szebennek az erdélyi szászság érdekérvényesítésében betöltött különleges szerepére mutat rá.

Elsőként a Bethlen Gergely-féle követség szász tagja, Georg Klockner követjárása (1691–1692) előzményeit, utazását és bécsi tevékenységét ismertettük. A viszonylag szűkös forrásadottságok ellenére kirajzolódott, hogyan csapódott le a szász nemzet egy részének 1690. évi „hűtlensége” a szebeni követen, aki igyekezett nemzettársait kimenteni a bécsi politikusok előtt.

Az Alvinczi Péter vezette protestáns követség tagjaként kilenc hónapig Bécsben tartózkodó Szász János 1692–1693. évi követjárásának története a szakirodalomból ismert, ám a szászság érdekérvényesítésének bemutatásához szükséges volt néhány új forrás beépítésével összefoglalni bécsi működését, amely meghatározó volt a korszak szász politikájának alakulására nézve. A császárvárosban kifejtett tevékenységét végeredményben annak hosszú távú hozadékában kell értékelnünk: ott szerzett tapasztalatai és kiépült

kapcsolatrendszere meghatározó volt a szász politika és saját karrierje későbbi alakulására nézve is.

Johann Hossmann már a szász nemzet független követeként járta meg a császárvárost 1697–1698-ban. Fő megbízatása az újonnan megválasztott szebeni királybíró és szász ispán, Szász János hivatali megerősítésének kieszközlése volt. Hossmann küldetése – a rendelkezésre álló szűkös források alapján – csak részben mondható eredményesnek.

A Rákóczi-szabadságharcnak Szeben város és szék lakossága szempontjából igen kritikus időszakában, 1707 elején került sor Simon Baußner szebeni tanácsos bécsi követjárására. Fontos tényező, hogy az erdélyi Habsburg-hű rendeket képviselő magyar követtel egy időben a szászság, saját érdekei előmozdítására külön követet indított a császárvárosba. Baußner részletes instrukciója betekintést nyújt egyrészt a Szászföld, különösen Szeben város és szék helyzetébe, másrészt a város bécsi kapcsolatrendszerébe és érdekérvényesítési stratégiájába. Baußner részletes utasítást kapott arra, mely személyeket kell felkeresnie, kik a szászság közvetlen és távolabbi segítői, hogyan védje ki az udvarban az erdélyi magyarok ellenlépéseit, és hogyan állítsa össze a szászság beadványát az aktuális politikai helyzetnek megfelelően.

A császárvárost megjárta szebeni hivatalnokok követi megbízatása későbbi karrierjükre is kedvező befolyással volt: Szász és Baußner a szász ispáni, Hossmann a kancelláriai tanácsosi, majd a szebeni polgármesteri méltóságig emelkedett. Bécsi tartózkodásuk során saját városuk érdekeit is szem előtt tartották, de egyéni megbízatásokat is teljesítettek.

4. Az átmeneti korszakban a szász politika érvényesüléséhez elengedhetetlen volt a bécsi kapcsolatrendszer mozgósítása, amelynek egyik pillérje az állandó bécsi képviselet volt. Mivel az 1695-ben létrehozott Erdélyi Udvari Kancelláriában a szászok is helyet kaptak, megvizsgáltuk e bécsi hatóságnak a szász politikában betöltött szerepét.

A kancellária születésének körülményeire és a szászok ezzel kapcsolatos állásfoglalására újabb adalékkal szolgáltak Szász János jelentései és a követjárására vonatkozó szakirodalom. A szászok – hasonlóan a reformátusokhoz – ellenezték az erdélyi kancellária Magyar Kancellária alá rendelésének tervét, ugyanakkor álláspontjuk védelmezésére nem találtak megfelelő érveket.

A végül a Magyar Kancelláriától független hatóság első szász tagjainak bemutatása során fény derült arra, hogy az elsőként hivatalba lépő Georg Czakó előtt Szász János is e pozíció várományosai közé tartozott, aki azonban meghátrált e megbízatás előtt. Ennek hátterében főképp az ekkor már szebeni székbíróvá előlépett, Franck szász ispán támogatását élvező hivatalnok erdélyi karrierlehetőségét kell látnunk. Ez ugyanis vonzóbb lehetett számára az

akkor induló bécsi kormány szervnél, amelynek az erdélyi rendek kezdetben igen kis szerepet tulajdonítottak.

Az első szász kancelláriai tanácsos, a Gubernium által kinevezett brassói jegyző, Georg Czako bécsi működésének visszhangja igen ambivalens volt. A kortársak értesülése szerint a hivatalnok szerény bécsi életvitelével nem tudott kellő tiszteletet kiváltani, és natiója ügyei iránt sem tanúsított kellő ügybuzgalmat.

A Czako leváltását szorgalmazó szász politika két és fél év után végül sikerrel járt. Az 1697–1698-ban a császárvárost megjáró Johann Hossmann kancelláriai kinevezése (1700) előtt a szász nemzet ágenseként volt ismert. Új pozíciójában a szászság újabb ágensével együttműködve dolgozott a szász érdekek előmozdításáért az udvarban. A szebeni városvezetésnek írt jelentéseiben a diplomáciai és gazdasági hírek mellett az Erdélyi Konferencia üléseinek témáiról is beszámolt. Propagandisztikus tevékenysége által arról is gondoskodott, hogy a szász vezetés megfelelő információval rendelkezzen a bécsi udvar működéséről, és fordítva: hogy az erdélyi ügyekben illetékes bécsi politikusok tájékozódhassanak a szászság törvényeiről, önkormányzatáról és történetéről.

A kancelláriai szász képviselő tekintetében is nyilvánvaló a korszakban a szebeni politika dominanciája. Ez megmutatkozott abban, hogy e pozíció várományosai a császárvárost már megjáró szebeni követek (Szász, Hossmann, Baußner) voltak, másrészt abban, hogy a város vezetése több alkalommal is – Czako leváltásával, majd Baußner 1711. évi megválasztásának előkészítésével – gondoskodott a brassói jelölt kiszorításáról.

A kancelláriának a szász politikában betöltött szerepét vizsgálva rávilágítottunk arra, hogy e kormány szerv a szászság számára e korszakban tulajdonképpen kerülendő hatóság volt. A magyar többség ugyanis akadályozta a szász érdekek érvényre juttatását, ugyanakkor a szász tanácsosnak kulcsszerepe volt a bécsi segítőkkal, követekkel és ágensekkel való kapcsolattartásban és fontos hírszatórnának számított.

A bécsi érdekérvényesítés másik, igen fontos pillérét a fizetett ágensek és más segítők képezték. Jelentőségüket növelte a szász kancelláriai tanácsos korlátozott mozgásköre is. Az 1690–1711 közötti időszakból a forrásokban ágensként megnevezett személyek közül név szerint három ismert (Paul Ingram, Johann Hossmann, Strahlenfeld). Közülük a szebeni Hossmann feltehetően bécsi követjárása alkalmával szerezte meg azt a tapasztalatot, amely e szolgálatra, majd 1700-tól kancelláriai működésére alkalmassá tette. A bécsi ügyvivők – hasonlóan az Erdélyi Udvari Kancellária szász tanácsosaihoz – jelentős kül- és belpolitikai hírekkel szolgáltak, és elősegítették a szász ügyek előmozdítását az udvarban.

Az ágensek mellett számolnunk kell a szászok további, gyakran honoráriummal jutalmazott segítőivel, akik egyfajta hírvivőként vagy patrónusként jártak közben ügyeikben. Közéjük sorolhatók az erdélyi főparancsnokok, az Erdélyi Konferencia titkárai, valamint az Udvari Kamara és az Udvari Haditanács Erdélyt megjárta alsóbb beosztású hivatalnokai. E személyek általában a szászok követe, ágense vagy kancelláriai tanácsosa és a központi hatóságok vezetői között közvetítettek. A segítőket sorra véve megállapítható, hogy a visszafoglaló háborúktól kezdve az Udvari Kamara és az Udvari Haditanács helyi képviselőinek szállást adó Szeben város vezetése igyekezett az Erdélyben létrejött ismeretségeit a bécsi udvarban is kamatoztatni. A 17–18. század fordulóján e nehezen körülhatárolható bécsi kapcsolati háló elengedhetetlen feltétele volt a sikeres ügyintézésnek.

5. A szászok érdekérvényesítésének másik helyszíne szűkebb pátriájuk volt. Elsőként azt vizsgáltuk, milyen lehetőséget nyújtott számukra az erdélyi Habsburg-adminisztráció. Figyelmünket ezen belül a Guberniumra és az ideiglenesen azt helyettesítő Deputációra, valamint a Királyi Táblára irányítottuk, mivel a szászságnak a korszakban a kormánnyal kapcsolatos fő törekvései közé tartozott, hogy megfelelő képviselőhez jusson e hatóságokon belül.

A szászság az új korszakban a guberniumi képviselő terén a fejedelmi korhoz képest kedvezőbb helyzetbe került, mivel 1–2 fős képviselő folyamatosan biztosított volt számára a tanácsban. Ezzel azonban nem elégedett meg; a 17–18. század fordulóján újra és újra kísérletet tett arra, hogy az Alvincziana Resolúciónak érvényt szerezve három evangélikus tanácsosi helyet tölthessen be. Másik fő törekvése volt elérni, hogy tanácsosainak rangja időarányosan emelkedjen, amellyel maga ellen fordította a másik két natiót. A képviselői arány és a rangsorrend kérdése szoros összefüggésben állt az alkalmasság kritériumával is. Ez az udvar rekatolizációs politikáját támogató elv került megfogalmazásra az Alvincziana Resolúcióban és I. Lipót 1697. április 18-i dekrétumában is. Nem téveszthetjük azonban szem elől, hogy az alkalmasság kritériumát kezdetben a reformátusok is igyekeztek az evangélikusok ellenében a maguk javára fordítani. Másrészt megállapíthatjuk, hogy az alkalmasság elvét a két „kisebb” protestáns felekezet, az evangélikus és az unitárius azért találta sérelmesnek, mivel az – érvelésük alapján – megfelelő (azaz nemesi) származást jelentett, amely tekintetben e két csoport a vizsgált korszakban nem volt „versenyképes”.

További tényezőt jelentett a *natio vagy religio* problémája. Az evangélikus szászok ugyanis, felekezeti homogenitásukat kihasználva, igyekeztek a fejedelmi korhoz képest jelentősebb képviselői arányt szerezni, amellyel maguk ellen fordították a többi felekezetet,

illetve natiót. Sőt, 1702-ben a három nemzet egyenlő arányú képviselőinek gondolatát is felvetették, amely négy tanácsosi helyet juttatott volna számukra.

Összességében megállapítható, hogy a fejedelmi korban esetenként tanácsosi helyhez egyáltalán nem jutó szászság a 17. század végi hatalomváltást kihasználva igyekezett az eddiginél kedvezőbb helyzetbe kerülni: az állandó három fős képviselőt ugyanis jelentős előrelépés lett volna számára. Mindemellett leginkább a guberniumi képviselő körüli viták kapcsán kerültek felszínre a korszak erdélyi belviszályaiban meghatározó szerepet játszó tényezők: a négy bevett felekezet (katolikus, református, evangélikus, unitárius) és a három natio (magyar, székely, szász) versengése.

A szászság guberniumi képviselője kapcsán szükségesnek tartottuk betekintést nyújtani e hatóság belső viszonyaiba; a személyi ellentétek mellett rávilágítva működésének visszasságaira is.

A szászság erdélyi érdekképviselője rövid ideig felívelt a Rákóczi-szabadságharc utolsó éveiben létrehozott ideiglenes Habsburg-kormányzatban: a Gubernium helyett 1709-től működő, tizenhat fős erdélyi Deputációban ugyanis minden bevett felekezetből négy-négy fő kapott helyet. Ráadásul a négy szász tanácsosból ketten guberniumi tanácsosként elsőseget élveztek, amelyet igyekeztek saját natiójuk, illetve székük (Szeben, Medgyes) javára fordítani. A szász tanácsosok dominanciájukkal maguk ellen fordították a magyar és a székely natiót.

A guberniumi képviselő mellett meg kellett vizsgálnunk azt is, hogyan hatott ki a szász perek fellebbezésére az átmeneti korszak törvénykezésének kialakulatlansága. A szászok a Habsburg-berendezkedés kezdetén arra törekedtek, hogy képviselőt kaphassanak a Királyi Táblán, vagy ha ez nem valósulna meg, a középkori gyakorlatnak megfelelően közvetlenül az uralkodóhoz fellebbezhessék pereiket. Arra, hogy miért is volt fontos számukra a táblai képviselő, mikor e törvényszék az 1692. évi szerződés szerint csak bizonyos, szász és magyar személyek közti perekben volt illetékes, az átmeneti korszak törvénykezésére vonatkozó töredékes adatokból következtethetünk. Ezek arra mutatnak, hogy a szászok egymás közti pereiket is ideiglenesen a Királyi Táblához fellebbezték, amelyre sem a középkori, sem a 16–17. századi gyakorlatban nem volt példa.

Amikor pedig az uralkodó 1700-ban az alkalmasság feltételéhez kötve ugyan, de lehetővé tette volna a szászok táblai képviselőjét, a magyar többségű Erdélyi Udvari Kancellária egyenesen akadályozta az erre vonatkozó dekrétum kibocsátását. Legfőbb érve az volt, hogy a táblai ülnöki helyeket a tekintélyes számú erdélyi magyar nemességnek kell fenntartani, mivel ezek számára nincs elegendő betölthető hivatal.

Másfelől a szászok a táblai képviselet szükségességét főképp a magyar ülnökök némettudásának hiányával és a szász perjogban való járatlanságával indokolták. Miután hiába tiltakoztak a táblai ülnökök szakszerűtlensége és az Erdélyi Udvari Kancellária ellenlépése ellen, 1706-ban ismét kérelmezték, hogy közvetlenül az uralkodóhoz fellebbezhessenek, még hozzá a tábla mellett a Guberniumot is kiiktatva. Ez esetben azonban felmerült annak veszélye, hogy amennyiben az ügyek előkészítése az Erdélyi Udvari Kancellárián keresztül történik, az ottani magyar többség ugyancsak akadályozhatja a szász érdekeket.

6. A korszak szász történetének egyik összetett kérdése volt a szebeni királybírói hivatal betöltésének ügye, amely szorosan kapcsolódik a guberniumi képviselet problémaköréhez. A Diploma Leopoldinum szerint ugyanis Szeben város királybírája szász ispánként (comes Saxonum) a Gubernium tanácsosai között is helyet kapott, ezért szerepe meghatározó volt a szász politikára nézve.

Arra már az átmeneti korszak első éveiben (1691–1693) fény derült, hogy a szász ispán megválasztásában, hivatali megerősítésében és beiktatásában a későbbiekben nem csupán a város és az uralkodó, hanem az őt Erdélyben képviselő Gubernium, valamint az egyre nagyobb befolyással bíró főparancsnok is érintett lesz.

A szebeni királybíró választása körül 1697-ben, Valentin Franck comes halálával több éves vita kezdődött. A szebeni Százak Tanácsa az új közjogi helyzetben, amikor Erdély ismét a magyar király fősége alá került, igyekezett a szászság középkori kiváltságlevelére, az Andreanum alapján szabad királybíró-választási jogával élni. Az uralkodói megerősítésre váró, bécsi kapcsolatrendszerét is mozgósító város és a választást befolyásolni kívánó Gubernium között azonban hosszan tartó vita indult el a hivatal betöltésének módjáról. A város érveléséből kirajzolódott, hogy szakítani kívánt a fejedelemség korában érvényesülő gyakorlattal, amikor a hivatalok fejedelmi megerősítése során nem a szabad választás, hanem a megvesztegetés, a hivatalok „kiárusítása” érvényesült.

A szebeni királybíró választásának és megerősítésének módja körüli vita 1698-ban a szebeni „duumvirek” jogkörének kérdésével egészült ki. A bécsi udvar utasítására ugyanis a Gubernium vizsgálatot folytatott a szász törvényhatóságok körében a szebeni királybíró választásának módjáról és a szebeni királybíró és polgármester jogköréről. A beérkező válaszok arra mutattak rá, hogy bár a többi szász törvényhatóság is támogatta Szeben város szabad királybíró-választási jogát, a szebeni „duumvirek” városon kívüli, az egész Universitást érintő jogkörének kérdése ellentétet szított Szeben és a Szebeni Provincián kívül eső szász szabad királyi városok (Brassó, Beszterce, Medgyes) között.

A szebeni királybíró választása körüli vita nem választható külön annak személyi háttérétől. Az 1697-ben megválasztott Szász János korának kiemelkedő szász politikusa volt, aki méltán pályázott a királybíróssággal járó guberniumi tanácsosságra. Törekvése nem pusztán egyéni célt szolgált, hanem azt is, hogy a szászok arányát növelve a Guberniumban, képviselhesse natiója érdekeit az adófelosztás körüli, igen nagy súlyú politikai küzdelemben. Miközben a szász nemzet támogatását élvező szebeni politikus bécsi kapcsolatrendszerét is felhasználva, ottani segítőit megfelelően honorálva, a birodalmi lovagi címet megszerezve küzdött hivatali megerősítéséért, számolnia kellett a Gubernium által az udvarban indított hivatali „ellenhadjárattal” és 1701-ben már egy ellene készülő perrel is. Szász János örökös szász ispáni megerősítésének ügye több mint öt évig elhúzódott, amelyben a rendi ellentétek mellett a politikus ellenzéke, de az uralkodónak és a kancelláriának évente fizetendő megerősítési illeték is közrejátszott.

A rendelkezésre álló források alapján úgy tűnik, a következő szebeni királybírák, Peter Weber és Andreas Teutsch hivatali megerősítése már gördülékenyen zajlott. Az ő esetükben a Szebeni Tanács választási joga több személy jelölésében merült ki, akik közül az uralkodó a város kívánságát, továbbá a Gubernium, illetve a Deputáció, valamint a főparancsnok javaslatát figyelembe véve nevezett ki egy személyt.

A comesválasztás ügye a Rákóczi-szabadságharc alatt is napirendre került. A gyulafehérvári fejedelmválasztó országgyűlésen (1704), amelyen Szeben és Brassó kivételével az összes szász körzet képviseltette magát, Lengyelfalvi István szászvárosi székbíró fölvetette, hogy a szász ispánt ne csak Szeben város, hanem az egész Universitas válassza. Ismeretes, hogy ezt a szászok alkotmányát sértő javaslatot a Rákóczi-párti erdélyi rendek megszavazták, és a fejedelmi kondíciókba is felvették. Bár megvalósulására nem került sor, a Szász Universitas 1706. évi gyűlésén újabb vitákra adott alkalmat. Ugyanakkor e gyűlésen nyugvópontra jutott a szebeni duumvirátus jogkörével kapcsolatos, az egyes körzetek között 1698-ban konfliktust eredményező vita.

7. Nem feledkezhetünk meg az erdélyi politikai élet legnagyobb fórumáról, az országgyűlésekről sem. Mivel a szászság panaszainak visszatérő eleme volt háttérbe szorulásuk és leszavazásuk az országgyűléseken, szükségesnek tartottuk utánajárni e kérdéseknek. A korszak országgyűlésein zajló szavazás gyakorlati megvalósulására nem rendelkezünk elegendő forrással, ám a töredékes adatokból úgy tűnik, a szászság főként azt sérelmezte, hogy nem érvényesíthette vétőjogát azokban az esetekben, amikor privilégiumaik veszélybe kerülvén, az indokolt és jogszerű lett volna.

A szászság országgyűlésekkel kapcsolatos panaszainak kiértékelése céljából áttekintettük a korszak néhány országgyűlésének történetét, a szászság szereplésére helyezve a hangsúlyt. A szakirodalomból ismert, 1701. és 1702. évi, a rendek közötti súlyos vitát eredményező diéták ismertetéséhez új forrásokat vontunk be. Ezáltal még inkább érzékelhető lett a szászság háttérbe szorulása – a szó szoros értelmében is! Az 1703. márciusi–áprilisi gyulafehérvári, valamint az 1705/1706 fordulóján Segesváron megrendezett császárpárti országgyűlés idején készült szebeni naplók alapján betekintést nyertünk az országgyűlések és az azokkal egy időben megrendezett szász nemzeti gyűlések menetébe. Az 1705/1706. évi segesvári országgyűlés ezen felül a Rákóczi-szabadságharc erdélyi történetére is fontos forrásnak bizonyult.

Végezetül a szebeni országgyűlési követek jelentései és naplói alapján, kiemelt példákkal érzékeltettük e személyek „színpad mögötti” érdekérvényesítési tevékenységét. Fény derült arra, hogy a szász ügyek előmozdításában jelentős szerepet játszottak a helyszínen tartózkodó pártfogóik – főképp császári tisztviselők –, valamint magyar ágensük.

Az elemzésekből kirajzolódott Szeben dominanciája a szász politikában, amely megmutatkozott az Universitas ügyvitelében betöltött szerepében, a bécsi követek és a szász kancelláriai tanácsosok kiválasztásában és a bécsi kapcsolatrendszer mozgósításában. Megállapítható, hogy az átmeneti korszakban a szászok, kihasználva a hatalomváltást, igyekeztek az érdekképviselő terén a fejedelemség koránál kedvezőbb helyzetbe kerülni, ám törekvésük csekély eredménnyel járt.

Az erdélyi szászság érdekérvényesítésére vonatkozó kutatási eredményeinket a továbbiakban a Szász Universitas belső viszonyainak, az egyes körzetek és Szeben kapcsolatának feltárásával kell kiegészíteni. Mindemellett a 17–18. század fordulójára erdélyi szász történetének megrajzolása további politika-, gazdaság- és várostörténeti kutatásokat kíván.

IV. A témában végzett tudományos tevékenység

Magyar nyelvű közlemények

Georg Klockner szepeni szász tanácsos bécsi követjárása (1691–1692). In: Társadalom- és életmód-történeti kalandozások térben és időben. A nyugat-dunántúli végektől a Kárpátokig. Szerk. J. Újváry Zsuzsanna. Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, 2014, 239–252.

„*Ipsum populi eligant, qui melius videbitur expedire.*” Szász János szepeni királybíró választásának várospolitikai kérdései. In: URBS: Magyar Várostartörténeti Évkönyv VII (2012), 465–502.

Andreas Gunesch: Fides Saxonum in Transylvania (1697). Történeti apológia az erdélyi Habsburg-uralom kezdetéből. In: Levéltári Közlemények 82 (2011), 2: 78–123.

George Michael Gottlieb von Herrmann: Das alte Kronstadt. Eine siebenbürgische Stadt- und Landesgeschichte bis 1800. Hg. v. Bernhard Heigl, Thomas Şindilariu. Köln, Weimar, Wien, 2010. (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens, 32.), Levéltári Közlemények 81 (2010), 357–362. (ismertetés)

Herkules és diadalkapu. Illusztráció a Rákóczi-szabadságharchoz egy erdélyi szász kéziratban. In: Művészettörténeti Értesítő 57 (2008), 2: 303–312.

Az „Erdélyi Hydra” és a „Német Hercules”. Daniel Wolff a Rákóczi-szabadságharcról. In: Hadtörténelmi Közlemények 121 (2008), 2: 403–424.

Hermannstadt und Siebenbürgen. Die Protokolle des Hermannstädter Rates und der Sächsischen Nationsuniversität 1391-1705. Hg. v. Käthe Hientz, Bernhard Heigl und Thomas Şindilariu. Mit einer Einführung von Thomas Şindilariu. Honterus Verlag Hermannstadt/Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde e.V. Heidelberg, 2007 (=Veröffentlichungen von Studium Transylvanicum), Levéltári Közlemények 79 (2008), 315–317. (ismertetés)

Idegen nyelvű közlemények

Der Hermannstädter Gesandte Simon Baußner in Wien (1707). Historia Urbana (Sibiu) XXII (2014), 319–340.

Innere Spannungen in Hermannstadt im Jahr 1699 anhand eines Berichts von Johann Ludwig Rabutin. In: Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas. Hg. v. Zsuzsanna Cziráki, Anna Fundárková, Orsolya Manhercz, Zsuzsanna Peres, Márta Vajnági. Wien: Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien; Balassi Institut – Collegium Hungaricum Wien; Ungarische Archivdelegation beim Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, 2014. (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien, X.), 241–248.

Siebenbürgen und die Siebenbürger Sachsen am Anfang der Habsburgerherrschaft im Spiegel einer Denkschrift aus dem Jahr 1699. In: Frühneuzeitforschung in der Habsburgermonarchie.

Adel und Wiener Hof – Konfessionalisierung – Siebenbürgen. Hg. v. István Fazekas, Martin Scheutz, Csaba Szabó und Thomas Winkelbauer unter Mitarbeit von Sarah Pichlkastner. Wien: Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien; Balassi Institut – Collegium Hungaricum Wien; Ungarische Archivdelegation beim Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, 2013 (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien, VII.), 405–431.

Andreas Gunesch: Fides Saxonum in Transylvania (1697). Eine historische Apologie aus der Anfangsperiode der Habsburgerherrschaft in Siebenbürgen. In: Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Historia 58 (2013), 1: 29–70.

Siebenbürgisch-sächsische Sagen über die "Kurutzenkriege" im Kontext der ungarischen Rákóczi-tradition. In: Kronstadt und das Burzenland. Beiträge von Studium Transylvanicum zur Geschichte und Kultur Siebenbürgens. Hg. v. Bernhard Heigl, Thomas Şindilariu. Braşov: Aldus Verlag Kronstadt, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde Heidelberg, 2011 (Veröffentlichungen von Studium Transylvanicum), 217–229.

Konferencia előadások

Erdélyi szász követek Bécsben, 1691–1711. A PPKE–BTK Történettudományi Doktori Iskola Társadalom- és életmódtörténeti műhelyének konferenciája, 2013. nov. 29., Piliscsaba

Hermannstadt in Wien – Wien in Hermannstadt. Politik und Alltag der siebenbürgisch-sächsischen Hauptstadt am Anfang der Habsburgerherrschaft. Stadt- und Kulturgeschichte Ostmitteleuropas am Beispiel von Hermannstadt in Siebenbürgen. Haus des Deutschen Ostens, München – Heimatgemeinschaft der Deutschen aus Hermannstadt. 2013. nov. 15–17., Bad Kissingen, Németország

Die Siebenbürger Sachsen und die Anfänge der Kameralpolitik in Siebenbürgen. Frühneuzeitforschung im Raum der ehemaligen Habsburgermonarchie. Internationaler Nachwuchs-Workshop. Balassi Intézet/Bécsi Magyar Történeti Intézet – Institut für Österreichische Geschichtsforschung, Wien – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, Újkori Történeti Tanszék, Piliscsaba. 2013. máj. 29.–jún.1., Piliscsaba

Siebenbürgen und die Siebenbürger Sachsen am Anfang der Habsburgerherrschaft – im Spiegel einer (katholischen) Denkschrift aus dem Jahr 1699. Religion im politischen und sozialen Kontext (16–18. Jahrhundert). Institut für Österreichische Geschichtsforschung – Ungarisches Institut für Geschichtsforschung in Wien. 2012. okt. 22–25. Workshop Bildungshaus Stift Zwettl, Ausztria

Szász János szebeni királybíró választásának várospolitikai aspektusai. Állandóság és változás a Kárpát-medence városfejlődésében a 18. század végéig. III. Magyar várostörténeti konferencia. 2011. nov. 14–15., Budapest Főváros Levéltára

A Szász Universitas és az erdélyi Habsburg berendezkedés kezdetei a 17–18. század fordulóján. Nyelv és kultúra a változó régióban. VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Szekció: A regionalitás politikai argumentumai a kora újkori magyar kultúrában: modellek, esetek és diskurzusok). 2011. aug. 22–27., Kolozsvár, Románia

Hermannstadt und die Kriegereignisse des Jahres 1697. Beiträge zum großen Türkenkrieg anhand von siebenbürgisch-sächsischen Quellen. Forum Hungaria. 2010. máj. 28–30., Berlin, Németország

Andreas Gunesch: „Fides Saxonum in Transylvania” (1697). Eine historische Apologie aus der Anfangsperiode der Habsburgerherrschaft in Siebenbürgen. Mitteleuropäischer Kulturraum. Tagung über die deutsch-ungarischen literarischen und kulturgeschichtlichen Beziehungen in der Frühen Neuzeit. PPKE–BTK Germanisztikai Intézet – Országos Széchényi Könyvtár. 2009. nov. 13., Országos Széchényi Könyvtár, Budapest

Herkules és diadalkapu. Illusztráció a Rákóczi-szabadságharchoz egy erdélyi szász kéziratban. II. Rákóczi Ferenc, az államférfi. Tudományos konferencia, 2008. okt. 2–3., Sárospatak

Die Rákócziverehrung in Siebenbürgen im 18. Jahrhundert. Nationale Erinnerungskulturen und –Diskurse in Siebenbürgen. Vergangenheitsbezug, Repräsentation und Rivalität. 23. Siebenbürgische Akademiewoche, 2008. szept. 8–12., Deutsch-Weißkirch/Szászfehéregyháza/Viscri, Románia

Der Rákóczi-Aufstand aus siebenbürgisch-sächsischer Sicht: Daniel Wolffs „Hydra Transylvanica”. Der Donau-Karpatenraum und Europa. 22. Siebenbürgische Akademiewoche, 2007. dec. 28.–2008. jan. 2., Bad Kissingen, Németország